

RECENZIJOS

**APIE CHRISTIANIZACIJĄ, EUROPEIZACIJĄ IR MEDIEVISTIKĄ:
N. BLOMKVIST, THE DISCOVERY OF THE BALTIC.
THE RECEPTION OF A CATHOLIC WORLD-SYSTEM
IN THE EUROPEAN NORTH (AD 1075-1225),
LEIDEN-BOSTON, 2005**

Marius Ščavinskas

Žlugus sovietiniam režimui Lietuvos istorijos mokslui atsivėrė iki tol neregėtos galimybės – turime omenyje ne tik gausybę periodinių leidinių, skirtų istorijos mokslo reprezentacijai, bet ir tarptautinį bendradarbiavimą, įvairius mokslinius projektus ir pan. Taip lietuvių istoriografija atsinaujina (šis procesas, manytume, tebesitęsia), išsivaduoja (bent jau tuo norėtuši tikėti) iš marksistinės istoriografijos gniaužtų, taikydama metodologines naujoves, iki tol vyravusias Vakarų Europos istorijos moksle.

Tokio optimistinio pasažo kontekste norėtuši pažvelgti į šiuolaikinius medievistikos tyrinėjimus Lietuvoje. Reikėtų pasakyti, kad daugelį metodologinių naujovių, istoriografijos atsinaujinimo deklaravimų galime aptikti būtent šiuolaikinėje medievistikoje¹. Čia pirmiausia norėtuši paminėti tariamą ar tikrą perėjimą nuo faktologinės medžiagos aprašymo (kas buvo būdinga ne tik marksistinei istoriografijai) prie procesų ir struktūrų analizės, tiksliau – istoriografinį virsmą nuo istorizmo prie neoistorizmo (su įvairiomis jo variacijomis²) ar net istorizmo įveikos³. Visus šiuos istoriografinius virsmus atsekti lietuvių istoriografijoje yra sunkus ir nedėkingas darbas (ką parodo ankstesnių laikotarpių, pavyzdžiui, tarpukario, nevienareikšmiškas vertinimas Z. Ivinskio asmenyje⁴), nes iki šiol nėra parašyta lietuvių istoriografijos istorija⁵. Tai sunku atlikti ir dėl to, kad iki šiol istorikai net nesvarstė, ar šiuolaikinėje lietuvių istoriografijoje yra istorinės mokyklos⁶, kokios istorinės mokslo kryptys jose egzistuoja ir t. t. Tai grynai teoriniai, bet svarbūs klausimai, verčiantys diskutuoti dėl

¹ Konceptualumu ir metodologinėmis inovacijomis paminėtini šie keli naujausi veikalai: E. Gudavičius, *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, Vilnius, 1999; R. Petrauskas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius, 2003; A. Bumblauskas, *Senoji Lietuvos istorija 1009–1795*, Vilnius, 2005.

² Z. Norkus, *Istorika. Istorinis įvadas*, Vilnius, 1996, p. 159–178.

³ A. Bumblauskas, „Akademinės istorijos ir istorijos didaktikos sankirta“, *Istorinė sąmonė ir istorijos didaktika, Švietimo studijų sąsiuvinis*, Vilnius, 1997, nr. 2, p. 57–59.

⁴ A. Bumblauskas, „Penkios Zenono Ivinskio teorinės novacijos“, *Lietuvos istorijos studijos*, 1997, nr. 4, p. 14–34. Priešingos nuomonės: A. Ragauskas, „Keletas pastabų dėl istorijos metodologijos tarpukario Lietuvoje“, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos (LKMA) metraštis*, 2001, t. 19, p. 59–70; P. Lasinskas, *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete*, Vilnius, 2003, p. 117–137.

⁵ Tėra tik keli senstelėję mėginimai: J. Jakubowsky, Z. Ivinskis, „Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar“, *LKMA Suvažiavimo darbai (SD)*, 1939, t. 3, p. 320–341; I. Jonynas, „Lietuvos istoriografija“, *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 99–189. Atskiroms temoms išskirtinos J. Jurginio ir E. Gudavičiaus atliktos istoriografinės apžvalgos: J. Jurginis, *Lietuvos krikštas. Feodalinės visuomenės socialinės ir kultūrinės raidos studija*, Vilnius, 1987, p. 9–74; E. Gudavičius, *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 9–86.

⁶ Tai buvo mėginta padaryti Pirmojo Lietuvos istorikų suvažiavimo metu, 2005 m. rugsėjo 15–17 d. Vilniuje, A. Nikžentaičio pranešimu „Istorografinės mokyklos Lietuvoje“.

tolesnės istorijos mokslo ateities. Šių klausimų neįvertinimas dažniausiai atsispindi anotaciniuose istorikų ir jų veikalų suminėjimuose, tai įvardijus kaip istoriografiją (nors tam skirtas literatūros sąrašas). Galbūt dėl šios priežasties (jų gali būti ir daugiau) istoriografijoje dažniausiai minimi skirtingi požiūriai dėl vieno ar kito fakto vertinimo, tai įvardijant kaip problema.

Šiuo atveju įdomu pažiūrėti, kaip tokio pobūdžio problemos yra nagrinėjamos užsienio istorikų darbuose. Kaip pagrindą imkime neseniai išleista švedų istoriko, Gotlando universiteto profesoriaus Nilso Blomkvisto knygą *Discovery of the Baltic. The Reception of a Catholic World-System in the European North (AD 1075–1225)*⁷. Šio autoriaus knygos pasirinkimą nulėmė keli veiksniai: 1) knygoje operuojama ne tik naujausia užsienio istoriografija, bet ir tais terminais, kurie lietuvių istoriografijoje arba vis dar retai aptinkami, arba vertinami negatyviai (turime omenyje tokius terminus kaip europeizacija, centras – periferija, christianizacija ir pan.); 2) knygoje kompleksiskai nagrinėjami istoriniai procesai (šiuo atveju – Baltijos jūros regiono europeizacijos procesas); 3) metodologinis knygos instrumentarijus ir pačios knygos struktūra.

Nuo pastarojo veiksnio ir reikėtų pradėti knygos pristatymą. Bet prieš tai bent jau pora žodžių apie lietuvių istoriografijos požiūrį į metodologiją. Neretai yra išskiriami du pagrindiniai tyrimo būdai: vadinamasis tyrimas į plotį ir tyrimas į gylį (ekstensyvusis ir intensyvusis tyrimo būdai). Abu šie būdai egzistuoja dabartinės neoistorizmo paradigmos rėmuose. Pagal tyrimą į plotį tyrėjas užsimoja nagrinėti plačius reiškinius, procesus ar faktus, bet, kaip teigiama, apsiriboja apžvalginio pobūdžio darbais, kur kalbama apie viską, bet nieko neišnaginėjama „iki galo“, o tyrėjas operuoja jau žinomais istoriniais vaizdiniais, nesiekdamas išsemti visų žinomų ar galimai įmanomų faktų. Tokio pobūdžio darbas apšaukiamas neišsamiu, paviršutinišku, istoriografiniu. Tokios kritikos sulaukia ir tie darbai, kurie remdamiesi jau seniai žinomais faktais vis dėlto keičia bendrąją istorijos vaizdinį, tačiau į istoriografinę „apyvartą“ nepaleidžia naujų faktų (dėl to esą nėra „iki galo“ išsprendžiama problema). Tuo metu tyrimas į gylį suvokiamas kaip naujų istorinių faktų radimas, apdorojimas ir pristatymas. Tokioje faktų gausinimo metodologijoje proteguojamas „naujumas“ siejamas ne su nauju požiūriu į seniai žinomus faktus, bet su naujų faktų įtraukimu į istoriografiją, o tai nėra vienas ir tas pats. Intensyvusis metodas suvokiamas ir kaip visų įmanomų faktų aprašymas, atseit „iki galo“ ir visiems laikams išnaginėjant vieną ar kitą faktologinę problemą. Tuo tikslu imami visi galimai įmanomi istoriniai šaltiniai, bet nuo to dažniausiai nukenčia istoriografija, kuri virsta anotaciniu (dargi privalomu) pavardžių suminėjimu. Taip kiekvienas tyrėjas lyg ir „iš naujo“ atranda jam reikiamus faktus, skaitydamas iš eilės visus senovės rankraščius ar archyvinės bylas. Dėl užmojo išnaginėti *visus* faktus, tyrėjas yra priverstas maksimaliai susiaurinti savo tyrimo objektą, tad faktų gausinimo metodologijoje įmanoma nagrinėti tik siauras faktografinio pobūdžio problemas.

Reikėtų pripažinti, kad intensyvusis darbo metodas yra labiausiai proteguojamas. Tai kyla ir iš supratimo, kad istorijoje negali likti „baltųjų“ dėmių, kad joms esant neįmanomas tobulas Lietuvos istorijos rūmas. Iš čia neišvengiamai kyla poreikis *visiems* faktams, o tai lemia darbo su jais metodologiją: surinkti, išnaginėti, aprašyti. Žinoma, gali kilti pagrįstas klausimas, kaip apskritai įmanomas istorinio fakto ar proceso problemos sprendimas be informacijos surinkimo, išnaginėjimo ir aprašymo? Bet taip pat galime klausti, ar tokio pobūdžio metodologija nėra „darbinė“ arba pirminė, leidžianti tyrinėtojiui nuo jos atsispyrus siekti aukštesnių tyrimo tikslų? Jei šiai prielaidai pritaru-

⁷ Autorius jau nebe pirmus metus nagrinėja Baltijos jūros regiono europeizaciją, ir didelį dėmesį skiria teorinėms-metodologinėms europeizacijos problemoms, kurios atsispindi ir recenzuojamoje knygoje. Minėtini ir kiti autoriaus darbai, prieinami Lietuvoje: N. Blomkvist, „Culture Clash or Compromise? The medieval Europeanisation process of the Baltic Rim region (1100–1400 AD)“, *Problems of an international study, Culture Clash or Compromise? The Europeanisation of the Baltic Sea Area 1100–1400 AD. Papers of the XIth Visby Symposium, held at Gotland Centre for Baltic Studies, Gotland University College, Visby, October 4th–9th, 1996*, Visby (ed. N. Blomkvist), 1998, p. 9–36; N. Blomkvist, „The Medieval Catholic World-system and the Making of Europe“, *The European fronte: Clashes and Compromises in the Middle Ages. International symposium of the Culture Clash or Compromise (CCC). Project and the Department of Archaeology, Lund University, held in Lund, October 13–15 2000* (ed. J. Staecker), Lund, 2004, p. 15–33.

me, tuomet kyla dar vienas klausimas, – kaip tai padaryti neturint aiškaus teorinio pagrindo? Teorinio pagrindo neturėtume suvokti tiesmukai – metodologijos įvardijimu ir griežtu jos laikymusi. Į teorinį konstruktą turėtų įeiti ir istoriografinės koncepcijos, teorijos, terminija, hipotezės, t. y. visa tai, ko neužtenka dirbant ekstensyviu ar intensyviu darbo metodais. Deja, lietuvių istoriografijai iki šiol vis dar nereikia jokių teorinių konstrukčių, koncepcijų, hipotezių. Šiuo atveju galime klausti, kiek toli yra pažengusi lietuvių istoriografija (konkrečiau – medievistika) nuo XIX a., kai ir buvo išpuoselėta faktų rinkimo ir aprašymo metodologija. Lietuvių istoriografijos kontekste keltinas ir kitas paradoksalus klausimas, – kiek apskritai joje yra medievistikos, atsižvelgiant į tai, koks laikotarpis Lietuvoje įvardijamas viduramžiais ir ar šis įvardijimas yra teisingas...

Turint tokį lietuvių istoriografijos santykį su metodologija, galima pasidžiaugti bent tuo, kad yra pagrįsta Lietuvos europeizacijos koncepcija, leidžianti Lietuvos istoriją integruoti į Europos, o per ją – ir į pasaulio istoriją⁸.

Dabar pažvelkime į N. Blomkvisto metodologinį instrumentarijų bei pačios knygos struktūrą. Dėl pasirinkto darbo objekto – europeizacijos proceso Baltijos jūros regione (atskirai nagrinėjant pietrytinės Švedijos Kalmarsundo regiono, Gotlando salos ir Dauguvos žemupio europeizaciją) – iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad autorius ėmėsi ekstensyvaus darbo metodo (tokią mintį perša ir gana ilgo nagrinėjamo proceso chronologinės ribos – 1075–1225 m.). Tačiau turėdamas tvirtą teorinį pagrindą (europeizacijos ir christianizacijos koncepciją, centro – pusiau periferijos – periferijos konstrukta, visuomenių vystymosi teorijas ir pan.) autorius neužsiima tik apžvalginiu europeizacijos proceso pristatymu, pateikdamas krūvą įvairiausių datų. Atvirkščiai, N. Blomkvistas pristato ne tiek pačius ginčus dėl faktų, kiek istoriografines koncepcijas europeizacijos atžvilgiu, visuomenių vystymosi teorinius modelius ir pan. Taip pristatant nuomones, autoriui teko aptarti žymiausias autorius, jų santykį su metodologija, siejant ją su atskiromis istoriografinėmis mokyklomis ar srovėmis (Analu mokykla, marksistinė istoriografija, kultūrinė antropologija, istorinė sociologija ir pan.). Tiksliau, autorius išvengė lietuvių istoriografijoje paplitusio darbų anotavimo, o istorinio fakto ar proceso nagrinėjimo instrumentarijus (faktų radimas, nagrinėjimas, aprašymas) jam tėra „darbinė“ metodologija, kurios afišuoti nėra reikalo (taip apsunkinant skaitytoją), o jei jau to imamasi, tai parenkami svarbiausi, conceptualiausi ir iliustratyviausi faktai (iš čia – didaktiškai apdorotos medžiagos pristatymas).

Schematiškai N. Blomkvisto metodologija atrodytų taip:

⁸ E. Gudavičius, „Europa ir Lietuva kultūros ir civilizacijos tipologijų požiūriu“, *Istoriografija ir atvira visuomenė*, Vilnius, 1998, p. 182–207. Perspausdinta: E. Gudavičius, *Lietuvos europėjimo keliais* (sud. A. Bumblauskas, R. Petrauskas), Vilnius, 2002, p. 30–49.

Faktologinis lygmuo

Faktų surinkimas ir jų atranka

Faktų išnagrinėjimas (autentiškumo nustatymas, kilmė, pobūdis, išplitimas, panaudojimo galimybės ir pan.)

Faktų aprašymas ir/ar jų lyginimas

„Darbinė“ metodologija

Teorinis lygmuo

Teorinis faktų, procesų, struktūrų pagrindimas

Teorinis modeliavimas

Istoriografinės koncepcijos, terminija, chronologijos modeliai, hipotezės

Procesų struktūrizavimas

Veiksnių išskyrimas ir lyginimas tarpusavyje bei konkuruojančių teorijų lyginimas

Lyginamoji kokybinė analizė (hipotezių, pasirinktų teorinių modelių tikrinimas)

Tokia metodologinė forma atsispindi ir knygos struktūroje: pirmoje dalyje nagrinėjamos metodologinės darbo problemos, leidžiančios formuluoti pagrindinę darbo problemą – europeizacijos procesą Baltijos jūros regione. Pirmojoje dalyje pristatomi ir reikiami šaltiniai bei jų kontroversiški vertinimai, t. y. realizuojama „darbinė“ metodologija (šaltinių kritika atsispindi ir kituose skyriuose, konkrečiai nagrinėjant vieną ar kitą problemą). Bet šalia jos autorius iš karto pristato ir istoriografines koncepcijas bei įvairius europeizacijos proceso modelius (pirmos dalies antras skyrius) (vienas iš šių modelių – centro–periferijos), taip pakildamas į teorinį lygmenį, faktiškai jame „ištirpindamas“ „darbinė“ metodologiją. Tokia pati metodologinė forma atsispindi ir knygos antrojoje dalyje, šaltinių kritikos metodu nustatant ir struktūrizuojant galimus europeizacijos būdus (autorius išskiria du pagrindinius europeizacijos būdus – reformų (laispniška adaptacija) ir revoliucijų (europeizacija jėga) (p. 119). Tai atlikęs ir iliustravęs konkrečiais faktais, autorius pateikia bendrą Baltijos jūros regiono europeizacijos panoramą (trečios dalies pirmas skyrius), kas leidžia vėlesniuose skyriuose visą dėme-

sį fokusuoti į lyginamosios kokybinės analizės objektus – Kalmarsundo sritį Švedijoje, Gotlando salą ir Dauguvos žemupį. Beje, tai daroma prieš tai išskyrus ir struktūrizavus pagrindinius krikščioniškojo pasaulio ekspansijos į dar pagonišką Baltijos jūros regioną geografinius kelius (jų N. Blomkvistas išskyrė tris, trečiąjį – vidurinį, einantį iš Kalmarsundos pro Gotlandą į Dauguvos žemupį – autorius ir ėmė nagrinėti tolesniuose knygos skyriuose (trečios dalies šeštas–aštuntas skyriai). Ketvirtoji knygos dalis skirta tyrimams apibendrinti, dėmesį sutelkiant į krikščioniškų valstybių Baltijos jūros regione atsiradimą (tai laikant sudėtine christianizacijos dalimi). Šiuo atveju įdomus Livonijos atvejis, nes jos žemės tapo krikščionių (vokiečių ir švedų) dalybos objektu, o įkurtasis Kalavijuočių (Livonijos) ordinas atitiko visas kolonijai būdingas funkcijas.

Įdomu būtų retoriškai pasvarstyti, kurioje N. Blomkvisto metodologijos schemos vietoje esti lietuvių istoriografija, bet tai ne recenzijos uždavinys (nors pati problema verta dėmesio).

Lietuvių istoriografijoje tokie terminai kaip christianizacija ar europeizacija tik išitvirtina⁹, nors tarpukariu ir buvo žinomi¹⁰. Tuo metu N. Blomkvistas šiuos terminus vartoja kaip visiškai įprastus. Beje, christianizacija suvokiama kaip neatsiejama europeizacijos dalis, šalia kurios į vieną gretą stoji krikščioniškų valstybių kūrimasis, ekonominiai-socialiniai pokyčiai (kuomet senoji visuomenė virsta naujo tipo visuomene, vietoje lokalių prekybos taškų ar tarpinių punktų atsiranda prekybos centrai, vėliau virstę miestais ir pan.). Tad šiuo atveju yra išplečiamas christianizacijos terminas, kuris suvokiamas kaip krikščionių tikėjimo plėtimo ir išitvirtinimo procesas, neretai išskiriamas tam tikras fazes¹¹. N. Blomkvistas pats yra labiau linkęs vietoje christianizacijos termino (dėl jo minėto siaurumo) vartoti platesnį – europeizacijos – terminą (p. 10–11). Šis terminas prasmę įgyja atsižvelgus į centro–periferijos (išskiriamas tarpinį – pusiau periferijos) konceptą (prisiminkime, koks nepasitenkinimas kilo tarp kai kurių istorikų ar istorijos mylėtojų E. Gudavičiui pagrindus vadinamąjį „Pastumtos kortų kaladės“ dėsnį, pagal kurį Vakarų Europos atžvilgiu Lietuva buvo (ir yra) periferija¹²). Šio koncepto svarbiausiais pagrindėjais laikomi I. Walersteinas, F. Brodelis bei dabartinis medievistas R. Bartlettas¹³. Tiesa, esti tam tikrų skirtumų tarp I. Walersteino bei F. Brodelio ir N. Blomkvisto deklaruojamos centro–periferijos sampratos. Pirmieji autoriai didžiausią dėmesį skyrė ekonominiams-prekybiniais santykiams (iš čia – pasaulio ekonomikos ir įvairios ekonominės struktūros, tad ir centro–periferijos dichotomija suvokta tik per ekonominio išsivystymo prizmę). Tuo tarpu pasak N. Blomkvisto, ne tik / ne tiek ekonominiai veiksniai lėmė vieno ar kito regiono priklausymą centrui ar periferijai. Centras vykde tam tikrą ekonominę-politinę-kultūrinę-religinę ekspansiją į būsimą pusiau periferijos teritoriją bei į periferiją. Kaip atsvara tai ekspansijai pusiau periferijoje atsirado valstybiniai dariniai – vadystės (angl. *chiefdom*)¹⁴, kurios skyrėsi nuo centre buvusių valstybių (p. 260–269). Taigi labiau organizuotos visuomenės priėmė centro iššūkį ir ėmė vienytis į valstybę (čia reikėtų prisiminti ir Lietuvos valstybės susiformavimo

⁹ Žr. naujausią literatūrą – Z. Kiaupa, *Lietuvos valstybės istorija*, Vilnius, 2004, p. 30; 52; 54–55 ir kt. Archeologai vartoja christianizacijos terminą, bet neretai kaip Lietuvos krikšto termino sinonimą, plg. E. Svetikas, *Alytaus kapinynas: christianizacijos šaltiniai*, Vilnius, 2003, p. 157; 159.

¹⁰ Šis terminas buvo vartojamas ir tarpukariu, bet sovietinės istoriografijos atmetas, plg. M. Andziulytė-Ruginienė, *Žemaičių christianizacijos pradžia*, Kaunas, 1937; Z. Ivinskis, *Krikščioniškosios Vakarų Europos santykiai su pagoniškąja Lietuva*, Kaunas, 1933, p. 5–11.

¹¹ Plg. A. Pollex, „The Change of burial rites of the Polabian slaves, *Castri Dominae Nostrae Litterae Annales*“, Vol. I: *Christianization of the Baltic Region* (ed. J. Gąssowski), Pulstak, 2004, p. 112–115 (čia autorius pristato H. Zoll-Adamkows, H. D. Kahlio ir savo christianizacijos fazes). R. Fletheris išskiria „išorinę“ ir „vidinę“ christianizacijas. Pastaroji vyksta jau Bažnyčioje, įtvirtinant krikščionybę naujakrikštų visuomenėje: R. Flether, *The barbarian conversion. From paganism to Christianity*, New York, 1998, p. 451–482.

¹² E. Gudavičius, „Pastumtos kortų kaladės“ dėsnis“, *Lietuvos istorijos studijos*, 1997, nr. 4, p. 35–43.

¹³ N. Blomkvistas jų teiginius išsamiai aptaria p. 50–93. F. Brodelio centro–periferijos koncepto pagrindimas išsamiau: Ф. Бродель, *Время мира. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV–XVII в. в.*, Москва, 1992, т. 3, с. 14–84.

¹⁴ Šis terminas lietuvių istoriografijoje vis dar yra svetimas ir sunkiai išverčiamas, išsamiau: A. Bumblauskas, „1009-tieji Lietuvos istorijos periodizacijoje“, *LKMA SD*, Vilnius, 1999, t. XVII, p. 361.

integracinę teoriją, kuri yra dviejų pakraipų – vieni išskiria išorės veiksnių svarbą, kiti – vidinių). Šio vienijimosi metu krikščionybė buvo adaptuota su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis, tad kuriantis valstybėms, kūrėsi ir naujojo tipo visuomenės.

Tuo metu periferijoje matome kitokį vaizdą: čia visuomenė nėra taip toli pažengusi, kad teigiamai priimtų europeizacijos iššūkius (beje, N. Blomkvistas savo darbe priėmė iššūkio-atsako modelį (p. 63)). Dėl šios priežasties ji virto uždaro tipo visuomene, jos raidą buvo mėginama paveikti jėga. Šią jėgą pradėjo naudoti ne tik centras, bet ir pusiau periferija, norinti prilygti centrui. Tokias išvadas N. Blomkvistas gavo lygindamas Dauguvos žemupį su Gotlando ir ypač Kalmar-sundo sritimi Švedijoje (pastaroji atliko mini centro funkcijas, Gotlando sala – mini pusiau periferijos, o Dauguvos žemupys – mini periferijos funkcijas, žinoma, tik išskirtosios trečios europeizacijos krypties kontekste).

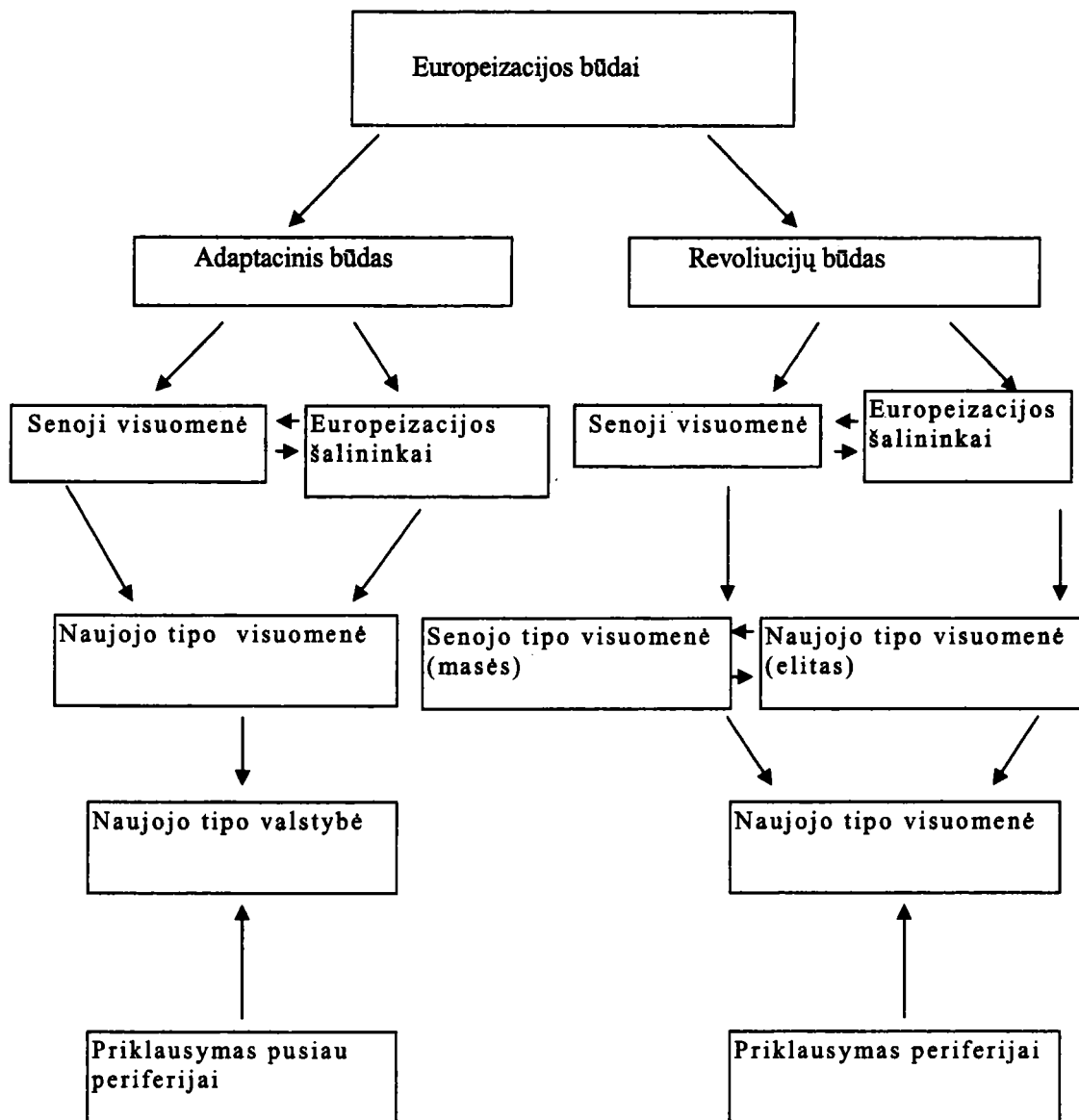
Naujai įvertinta centro–periferijos dichotomija (įskaitant tarpinę grandį – pusiau periferiją) N. Blomkvistui leido prabilti ne apie Europos ekonominį pasaulį, kaip tai padarė I. Walersteinas ir F. Brodelis, bet apie katalikiškosios Europos pasaulio sistemą (taigi net ir ne krikščioniškosios Europos, nes N. Blomkvistas išskyrė skirtumus, buvusius tarp katalikiškosios ir bizantiškosios Europos). Žinoma, šios išvados padarytos atsirėmus pirmiausia į J. Le Goffo bei R. Batletto tyrinėjimus apie krikščioniškosios Europos civilizacijos susikūrimą.

Šiame kontekste norėtuši pasvarstyti, – o kur buvo Lietuva, kurios N. Blomkvistas tiesiogiai neliečia? Lietuviai vieninteliai sukūrė savo valstybę, ir tai verčia galvoti, kad to meto lietuvių visuomenė europeizacijos proceso metu buvo linkusi pasirinkti reformų kelią. Tačiau kyla klausimas, ar pagoniškoji lietuvių visuomenė buvo naujo tipo visuomenė, kokią matome Skandinavijoje, galiausiai ir Vidurio Europoje? Pagaliau, ar kryžiaus karų veiksnys suvaidino kokį nors vaidmenį vystantis pagoniškajai Lietuvos visuomenei? Ar įmanoma išskirti (jei taip, tai kokiais kriterijais remiantis) pagoniškosios visuomenės vidinius lūžius, atsižvelgiant į tai, jog ikivalstybinė visuomenė bent jau teoriškai turėjo būti *kitokia* (o kokia?) nei valstybinė visuomenė? Tokio pobūdžio klausimai kyla bandant pritaikyti vienus ar kitus teorinius modelius, kaip tai darė su savo tyrimo objektu N. Blomkvistas. Žinoma, galima svarstyti, ar įmanoma vienus ar kitus teorinius modelius pritaikyti konkrečiai Lietuvai, galima taip pat teigti, jog Lietuva buvo pasukusi savaimingo vystymosi keliu¹⁵. Savaimingo vystymosi kelio neatmeta ir knygos autorius, bet jis akcentuoja, kad šio savaimingo kelio finišo tiesioji yra vieno ar kito europeizacijos kelio pasirinkimo galimybė. Tad šiuo atveju keltinas klausimas, kokį kelią buvo pasirinkusi Lietuva ir kurlink ji judėjo?

Svarstydamas apie skirtingų visuomenių susidarymą šiaurės ir anapus Baltijos (pavyzdžiui, Švedijoje ir Livonijoje), N. Blomkvistas išskiria kelis svarbius veiksnius, pagal kuriuos galime nustatyti, koks buvo europeizacijos kelias viename ar kitame pasirinktame areale, kokios visuomenės vystėsi dėl šio europeizacijos proceso ir kaip jos (ne)prisidėjo prie valstybių susikūrimo. Kaip jau buvo minėta, autorius išskyrė du europeizacijos būdus – kompromisų (adaptacini) ir revoliucijų (karini). Kokį būdą pasirinko senoji visuomenė – priklausė nuo jos struktūrinių ypatybių, tačiau akivaizdu tai, kad tos, kurios pasirinko kompromisų kelią, tapo pusiau periferinėmis naujojo tipo valstybėmis, o tos, kurios buvo linkusios į uždarumą, kurios nesugebėjo priimti naujų gyvenimo iššūkių, – taip pat tapo naujojo tipo visuomenėmis, tačiau komplikuoju ir drastišku būdu, kuomet senąjį valdantįjį elitą pakeitė naujo tipo europeizuotas elitas, o masės liko tokios pat „barbariškos“. Tokio būdo perspektyvoje europeizuota visuomenė liko periferijoje.

Schematiškai šis procesas atrodytų taip:

¹⁵ Dėl Lietuvos savaimingo vystymosi XIII–XIV a.: A. Bumblauskas, „Dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės civilizacijos pobūdžio“, *Lietuvos istorijos studijos*, 1996, nr. 3, p. 9–27 (ypač žr. p. 20–21).

Žvelgiant į schemą norėtusi išsiaiškinti, kokioje vietoje atsiranda Lietuva, koks jos senosios (pagoniškosios) visuomenės europeizacijos kelias. Kryžiaus karų veiksnys buvo reikšmingas lemiant europeizacijos kelią, tačiau keltinas klausimas, ar tik kryžiaus karų veiksnys nulėmė vienokio ar kitokio europeizacijos kelio pasirinkimą? Tiksliau klausimą galime suformuoti taip: ar šalia kryžiaus karų nebuvo kitų europeizaciją lėmusių veiksnių, leidžiančių kalbėti apie kompromisinį europeizacijos kelią? Žinoma, tokių veiksnių paieška nereikštų noro Lietuvą priskirti pusiau periferijai, tačiau net paprasčiausių teorinių modelių taikymo galimybė leidžia išskirti Lietuvos europeizacijos procesą iš kitų baltų europeizacijos proceso.

Taigi N. Blomkvisto knyga verčia diskutuoti ne tik dėl tolesnės lietuvių istoriografijos ateities ieškant naujų metodologinių priėjimų, bet ir permąstyti Lietuvos christianizacijos proceso vertinimus istoriografijoje. Knygoje randama plati Baltijos jūros regiono europeizacijos panorama kelia klausimą, kurioje vietoje tarp kitų šalių buvo Lietuva. O to pirmiausia ir buvo siekiama šiuo nedideliu knygos pristatymu, suvokiant, kad toli gražu ne visos autoriaus išsakytos mintys buvo čia paminėtos.